

Universitetet
i Stavanger

FAKULTETET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: Lektorprogrammet 8- 13

Kandidatnummer: 7006

Veileder: Hadle Oftedal Andersen

Tittel på bacheloroppgaven:

«Jeg protesterte heftig. Men hva hjelper vel det? Min mann gjør som han vil»: En analyse av Bjørg Viks «Når gjestene er gått» og Kim Småges «Renslighet er en dyd» med utgangspunkt i *Det annet kjønn* av Simone de Beauvoir (1949)

Antall ord: 7757

Antall vedlegg/annet: 0

Stavanger, 06. 05. 2024

Innholdsfortegnelse

Innledning- historisk bakgrunn og begrunnelse	3
Del 1: Teoretisk perspektiv	4
<i>Det annet kjønn - Simone De Beauvoir</i>	<i>4</i>
Del 2: Analyser.....	8
2. «Når gjestene er gått» av Bjørg Vik	8
2. 1. En fremstilling av ekteskapets ubalanse og kvinnens immanens.....	8
2. 2. Synsvinkel og fortellerstemme- kvinnens situasjon fra en manns perspektiv	11
2. 3. Sorg over tapt kjærlighet eller et forsøk på frigjøring?	13
3. «Renslighet er en dyd» av Kim Småge	15
3.1. Kvinnens situasjon- indre monolog og ytre atferd	15
3.2 Mannen- «subjektet» i familien og ekteskapet.....	17
3. 3 Barna- et bilde på foreldrene?	18
3. 4 Et provoserende forsøk på frigjøring	20
3. Avsluttende refleksjoner	21
Siterte verk.....	23

Innledning- historisk bakgrunn og begrunnelse

Feminismen som ideologi startet på 1700- tallet, men gjør seg fremdeles gjeldende i dag.

Feminismens kampsak er å skape likestilling mellom kjønnene og et rettferdig, fritt samfunn for begge kjønn¹ Man snakker om feminismens historie i bølger, helst første- og andre bølge. Den første bølgen handlet om kampen for like grunnleggende rettigheter for kvinner². Kampen førte til at kvinner i flere land fikk formelle friheter og rettigheter, men likevel var ikke kvinnene likestilt. I praksis var det fortsatt slik at de ble husmødre og stod bakerst i arbeidskøen. Dette satte i gang andre bølge og en ny kvinnebevegelse, fra 1960- 1970- tallet, og her ønsket blant annet liberalfeministene reformer som gjorde at kvinner kunne kombinere utdanning og lønnsarbeid med morsrollen. Radikalfeminismen vokste også frem i denne perioden. Den fokuserte på kampen mot det undertrykkende systemet, patriarkatet. De anså det som et universelt system, som virket inn på familien og ekteskapet. De mente kvinner ble ofre for sin biologi; graviditeten og fødslene gjorde dem til «den svake part» i forhold til menn. De ønsket å bekjempe kvinneundertrykkelsen i privatsfæren, og mente det var på denne måten kvinner ble virkelig frigjort³. På denne tiden artet også feminismen seg intellektuelt; teorier om kvinners undertrykking og frigjøring ble utviklet. En av de sentrale teoretikerne var Simone De Beauvoir. Hun utgav sin analyse av kvinnens situasjon, og teori om hvorfor kvinner ikke hadde mulighet til å leve fritt, i hovedverket *Det annet kjønn* (1949). Til tross for at den ble utgitt tidligere, ble den svært viktig for 1970- tallets kvinnebevegelse.

Det er fortsatt uenighet om det noen gang utviklet seg en tredje-bølge på 90- tallet. Det oppstod ingen bevegelser tilsvarende første-og andre-bølge. Likevel blir debatten om feminismen nyansert, og tar opp spørsmål om kjønn virkelig finnes og om kvinner har noe til felles. Mange vil kalle denne antatte bølgen *queer*, da debatten handler mer om å ikke sette kvinner i bås og se enhver kvinne som et enkeltindivid⁴. Tross de ulike synspunktene om periodiseringen av feminismens bølger, indikerer en helhetlig analyse at feminismen vil fortsette å være relevant videre i historien. Dette understreker en vedvarende kamp for likestilling, rettferdighet og aksept.

¹ Holst, *Hva er feminisme*, 2009, s. 9

² Holst, *Hva er feminisme*, 2009, s. 46

³ Holst, *Hva er feminisme*, 2009, s. 50-52

⁴ Holst, *Hva er feminisme*, 2009, s. 55-57

Feminismen har som i samfunnet, også fått plass i litteraturen. I 1966, under andre bølge, kom Bjørg Viks novellesamling *Nødros fra en myk sofa*. I novellen «Når gjestene er gått» får vi innblikk i et ekteskap som gradvis har falt fra hverandre hvor ektefellene opplever å ha en vanskelig relasjon til hverandre, samt sorg over tapt kjærlighet. I 1992, etter andre-bølge var erklært over og samfunnet var i en «stillstandsperiode», utgav Kim Småge novellesamlingen *Kvinnens lange arm*. I novellen «Renslighet er en dyd» får vi innblikk i en kvinnes opplevelse av et ulykkelig ekteskap, hvor mannen har all makt over henne og barna. Til tross for stor tidsforskjell kan begge novellene leses som en reaksjon på andre-bølge feminisme; de fokuserer på kvinneundertrykkelsen i privatsfæren og kan sies å særlig problematisere ekteskapets ubalanse og maktforhold. Med andre-bølgen som historisk perspektiv, vil det være faglig relevant å trekke inn teorien presentert av Simone De Beauvoir i *Det annet kjønn*. Beauvoir sine analyser av kvinnens situasjon og hvordan kvinnen blir andregjort, kan brukes i en litterær analyse av novellene for å få frem en dypere tolkning av tematikken.

Jeg tenker at disse to novellene tilbyr muligheten for en undersøkelse av litteratur med et feministisk perspektiv. Derfor har jeg formulert problemstilling; Hvordan kan man lese Bjørg Viks «Når gjestene er gått» og Kim Småges «Renslighet er en dyd» med utgangspunkt i Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn*?

Del 1: Teoretisk perspektiv

Det annet kjønn - Simone De Beauvoir

I denne oppgaven står feministisk teori sentralt. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i teorien som blir presentert av Simone De Beauvoir i *Det annet kjønn* (1949). I dette feministiske verket tar hun utgangspunkt i kvinnens historie og situasjon frem til 1949, og søker å forklare hvordan og hvorfor kvinner har en underordnet posisjon i samfunnet. Hennes analyse vektlegger ideen om at kvinner blir sett på, og gjort om til det andre kjønn i forhold til menn. Hun beskriver forholdet mellom kvinner og menn på følgende måte: «Hun bestemmes og skilles ut i forhold til mannen, ikke han i forhold til henne: hun er det uvesentlige overfor det vesentlige. Han er subjektet, han er Det absolutte: hun er Den andre»⁵. På denne måten gjør Beauvoirs teori for

⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 36.

første gang kjønnsforskjellene til en grunnleggende kategori som motsetningene mellom *subjekt og objekt*⁶.

Ifølge Beauvoir har verden alltid tilhørt mennene, og de har besittet all makt. Fordi mennene alltid har hatt makten, har de utgjort en gruppe for seg selv hvor de er gjensidige. Kvinnene på den annen side har aldri etablert seg for seg selv utenfor den mannlige gruppen, og har derfor blitt en del av deres eiendeler⁷. Hun underbygger denne påstanden ved å vise til skapelsesmyten fra kristendommen. Hun påpeker at Eva ikke ble skapt på samme måte som Adam, men at hun ble tatt ut av siden hans for å redde ham fra ensomhet. Hun ble skapt ut av ham og for ham, og fungerer som hans utfyllende ledd på en uvesentlig måte. Beauvoir får frem at skapelsesmytene har bidratt til overbevisningen om at kvinnen er den uvesentlige, og at denne oppfatning har blitt overlevert gjennom hele historien⁸. Likevel trekker hun også frem biologien, og drøfter hvordan den har bidratt til kvinnens annengjøring. Hun skriver om hvordan mennene alltid har hatt privilegiet ved å være fysisk sterkest, og dette har gjort dem til en verdifull ressurs i samfunnet. Kvinnene derimot, uansett hvor robuste de har kunnet være, har blitt reduserte gjennom svangerskap, fødsler og menstruasjon. På denne måten har kvinner alltid trengt mennene, for å sikre seg beskyttelse. Til tross for kvinnenes rolle i å opprettholde arten og gi nytt liv, argumenterer Beauvoir for at menneskene ikke er en naturlig art i det at den ikke søker å opprettholde seg selv, men å overskride seg selv. Da forblir mannen og hans prosjekter det vesentlige⁹.

Beauvoir hevder at samfunnet fortsetter å opprettholde kvinnens rolle som *den andre*, og at kvinnen også selv har skylden i dette. «Man fødes ikke som kvinne, man blir det»¹⁰, er en av grunnpåstandene hennes. I dette legger hun at bare en annen person sin formidling kan danne et individ til en *Annen*, og at denne oppfatningen blir videreformidlet allerede fra oppdragelsen¹¹. Oppdragelsen til gutter og jenter er grunnleggende forskjellig; jentene blir dullet med lengre, de får gråte og sitte på fanget til far. Guttene kreves det mer av, og de blir

I denne besvarelsen vil jeg bruke to utgaver av *Det annet kjønn*; originalverket, oversatt til norsk, og en forkortet utgave som også er oversatt til norsk. Originalutgaven gir et omfattende og dyptgående perspektiv, mens den forkortede utgaven gir en mer kortfattet og tilpasset formulering av Beauvoirs synspunkter.

⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 23

⁷ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 114

⁸ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 199

⁹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 106- 107

¹⁰ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 329

¹¹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 329

tidligere nødt til å frigjøre seg fra foreldrene¹². Jentene blir oppfordret til å hjelpe mor med husarbeidet og får gjerne en dukke å leke med, mens guttene får være uavhengig og vill, klatre i trær, sloss og leke voldsomme leker. Beauvoir peker på at denne typen oppdragelse oppmuntrer jenter til passivitet, mens gutter blir oppmuntret til å utforske verden og skaffe seg sin egen posisjon¹³. Relasjonene og synet på hverandre blir også dannet i denne fasen, noe som viderefører kjønnsrollene. Når foreldrene behandler gutten med alvor og respekt, gjør dette at jenta tidlig misunner gutten. Gutten derimot vil behandle jenta med forakt; ikke slippe henne til i leken og fornærme henne¹⁴. Som absolutt avgjørende for jentas utvikling, peker også Beauvoir på oppdagelsen av kjønnes hierarki i familien. Til tross for at jenta tidlig identifiserer seg med mor, og oppfatter mor som en slags hersker over hjemmet, vil hun oppdage at det er far som virkelig har autoritet¹⁵. Det er mannen som i realiteten styrer familien og husholdningen, og Beauvoir mener avmakten videreføres når ungjenta senere skal gifte seg; «når hun er ung pike, har faren all makt over henne, og gjennom ekteskapet overfører han denne makten til ektemannen»¹⁶.

Videre analyserer Beauvoir den gifte kvinnen. Hun beskriver ekteskapet som en institusjon, og som den skjebnen samfunnet tradisjonelt tilbyr kvinner¹⁷. Hun forklarer at oppdragelsen og samfunnets strukturer legger opp til at ekteskapet skal være det eneste fremtidsmålet for kvinner; «hun lar være å konkurrere til ingen nytte, og overlater til et medlem av den overlegne kasten å sikre hennes lykke»¹⁸. Ekteskapet som institusjon får frem hvordan kjønne er nødvendig for hverandre, men ikke gjensidige; mannen har bruk for kvinnen for å reproducere og opprettholde husholdningen, og kvinnen trenger ekteskapet for å bli innlemmet i fellesskapet og rettferdiggjøre sin eksistens¹⁹. Til tross for at de begge gir hverandre noe, er de ikke likestilt, da mannens midler veier mer enn kvinnens ute i samfunnet.

Det er særlig i beskrivelsen av ekteskapet at Beauvoir trekker frem begrepene *transcendens* og *immanens*. Det er to motstridende tilstander et menneske kan være i; Transcendens er trangen til å være kreativ, aktiv og produktiv, og representerer et ønske om å strekke seg ut

¹² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 332

¹³ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 341- 347

¹⁴ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 347

¹⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 348

¹⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 126

¹⁷ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 493

¹⁸ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 391

¹⁹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 494-495

mot verden. Immanensen på den andre side representerer trangen til å være passiv²⁰. Beauvoir argumenterer for at ekteskapet er konstruert for å oppfordre mannen til å transcendere, kvinnen tar del i mannen sitt liv, ikke motsatt; «Hun tar hans navn, [...] knyttes til hans religion og innlemmes i hans klasse og hans miljø; hun tilhører hans familie [...]»²¹. Ekteskapet gir mannen mulighet til en symbiose av transcendens og immanens; han opplever forandring og fremskritt i jobben sin og får spre seg i tiden og universet, og når han er trøtt på kvelden kan han gå hjem å slå seg ned. Den gifte kvinnen har på den andre side sine viktigste oppgaver i å få barn, ta vare på barna og holde hjemmet ved like. Dermed vil ekteskapet dømme henne til immanens, hun blir passiv og får ikke mulighet til å utvikle seg²². Et viktig poeng Beauvoir trekker frem er at ingen mennesker frivillig sier opp sin transcendens. Når kvinnen da sterkt ønsker å ta vare på hjemmet, er det gjerne fordi hun forsøker å lete etter seg selv i det hun faktisk har, til tross for at hun i realiteten er «sperrert inne i hjemmet»²³. Til tross for at det er mennene og samfunnets strukturer som sørger for at kvinnen blir «uvesentlig» og andregjort, påpeker også Beauvoir at kvinnen selv har skyld i immanensen. Ekteskapet har nemlig brakt med seg store økonomiske og sosiale fordeler for kvinnen, og dette gjør det vanskelig for henne å velge en annen livsvei²⁴.

Som Beauvoir påpeker, har ekteskapet i sin tradisjonelle form gjennomgått endring. Hun skriver at mannen og kvinnen nå formelt sett har like rettigheter, og de har større frihet til å velge hverandre ut fra egen interesse. Ikke minst er det lettere å skilles, for begge parter²⁵. Likevel kommer ekteskapet alltid, i hennes øyne, til å presentere en undertrykking som bare de to det angår kan legge merke til. Dersom rollene i ekteskapet forblir de samme; at kun mannen er økonomisk selvstendig og fortsetter å overholde de privilegiene mannligheten gir, ifølge lover og skikk, vil aldri en kvinne i teorien kunne forlate sin mann²⁶.

²⁰ Idunn, «Kjærlighet er ikke alt», av Tove Pettersen, 12. 09.2022. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/nft.57.3-4.4>

²¹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 497

²² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 497-498

²³ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 524- 527

²⁴ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 499

²⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 125. Denne utgaven er forkortet med samtykke av forfatteren. I min besvarelse anvender jeg for det meste Bok 2 som er oversatt av Atle Kittang. I tilfeller hvor jeg anvender Bok 1, vil jeg presisere dette i fotnoten.

²⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 562

Del 2: Analyser

2. «Når gjestene er gått» av Bjørg Vik

2. 1. En fremstilling av ekteskapets ubalanse og kvinnens immanens

«Når gjestene er gått» kan godt argumenteres for å være en fremstilling av ekteskapets ubalanse og maktforholdet mellom mann og kone. Dialogen mellom de to hovedkarakterene har en forklarende funksjon som utvider forståelsen for hvilken situasjon de er i. Vi blir ført direkte inn i en scene, hvor historien gjengis synkront; «Hun rydder så smått. Tømmer askebegre i peisen, samler glass på et brett, [...]. Han sitter ennå med den siste drinken, har løsnet opp slipsknuten»²⁷. Dynamikken mellom dem, allerede før dialogen starter, skaper en spent stemning.

Beskrivelsen av husarbeidet og detaljene som blir gjengitt, kan tolkes som et symbol på kvinnens situasjon i ekteskapet; «Han hører henne klirre med glassene, tappe vann, ser henne skylle glassene [...]. Men han har sett det så ofte [...]»²⁸. Beskrivelsen fremstiller hennes handlinger som helt naturlige, nærmest som om de alltid forekommer i dette mønsteret. Tolkningen blir amplifisert gjennom innrømmelsen fra tredjepersonsfortelleren; «Men han har sett det så ofte». Dette skaper også en følelse av likegyldighet fra mannen, ovenfor både kona og det hun gjør hjemme. Dette kan man lese i sammenheng med hvordan Beauvoir skildrer husarbeidet; «ikke er det direkte nyttig for fellesskapet, ikke åpner det seg mot framtiden, og ikke er det produktivt»²⁹. Hun påpeker at det kun er en plikt som hører med kvinnens stilling i ekteskapet, og til tross for at hun finner sin eksistensberettigelse i det, vil hun aldri fungere som noe annet enn et «uvesentlig mellomledd»³⁰. Mannens indre monolog kan leses som innrømmelser om at han anser konas handlinger som uvesentlige, og det hun gjør hjemme virker ikke til å ha noe verdi for ham.

Husarbeidet kan også ha en annen funksjon i forhold til novellens tematikk. Slik Beauvoir beskriver husarbeidet, kan det også tolkes som en flukt for kvinnen. «Å vaske, stryke, feie, oppspore støvdatter i mørket under skapene - det er å fornekte livet i et forsøk på å stanse

²⁷ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 43

²⁸ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 43

²⁹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 104

³⁰ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 104

døden»³¹. I åpningen av novellen får vi vite at gjestene er dratt, og videre får vi beskrevet hvordan kona har begynt oppryddingen. Det kan tolkes som hennes forsøk på å flykte fra situasjonen; i stede for å sette seg sammen med mannen, virker det som at hun unngår å være i nærheten av ham. Den naturlige og opplistende beskrivelsen gir også inntrykk av at dette er vanlige handlinger for henne. Beauvoir påpeker samtidig hvordan husarbeidet stenger kvinnen inn i gjentakelsen og immanensen³². Slik kan det også tolkes som et symbol på konas immanens og hvordan ekteskapet tvinger henne til disse gjentakende mønstrene. Mannen på den andre side, har ingen interesser for hjemmet. Tvert imot kommer det frem, gjennom tredjepersonsfortelleren sine beskrivelser, at mannens synes kona er dårlig til å gjøre husarbeidet, og at han synes hun er irriterende; «[...] vet nøyaktig hvor langsomme og barnslige hendene er, klossete og uvant med alt de gjør»³³. Det blir nærmest som at han analyserer henne og leter etter det negative han kan plage seg over. Her kan det også skape et inntrykk av at irritasjonen hans stammer fra noe dypere.

Interessen for husarbeidet, men også selskapene, blir en stor kontrast mellom kona og mannen. «Jeg skulle bare ønske jeg slapp disse selskapene dine. Jeg vil heller sove»³⁴, her får vi et innblikk i hvordan mannen anser disse selskapene for uviktige, til tross for at de er en aktivitet kona virker å verdsette. Han poengterer også hvordan selskapene er «hennes», slik at han definerer dette vekk fra seg selv. På den måten kan det tolkes som at han hevder seg selv og sine aktiviteter som mer betydningsfulle; «Må du alltid arbeide så meget», «[...] hvis du fortsatt vil ha alt dette ... [...]. Hvis du fortsatt vil ha det, så må jeg nok det»³⁵. Dette svaret fra mannen får frem at han tenker på seg selv som den mest verdifulle ressursen i forholdet. Her argumenterer han også for at det er han som har gitt kona alt hun har. Ved en dypere analyse kan en også argumentere for at dette er med på å fremstille et bilde av maktbalansen mellom dem, og at dette gir oss et inntrykk av hvordan ekteskapet har gjort kona økonomisk avhengig av mannen i hennes eget liv. Denne tematikken får også frem kontrasten mellom konas immanens og mannens transcendens. Beauvoirs forklaring på hvorfor mannen typisk har middelmådig interesse for hjemmet er fordi han er i transcendens; «han er i berøring med hele

³¹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 95

³² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 107

³³ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 43

³⁴ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 46

³⁵ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 47

omverdenen og kan bekrefte seg selv gjennom sine målsettinger»³⁶. Kvinnen på den andre side er dømt til immanens gjennom ekteskapet og da blir hjemmet det hun kan handle i³⁷.

Det ubalanserte ekteskapet er et sentralt motiv gjennom hele novellen, hvor mannen og konas relasjon intensiverer dette inntrykket. Det kommer frem, ikke bare gjennom kontrastene i rollene til mannen og kona, men også hvordan mannen aktivt forsøker å gjøre kona til *den andre*. «Barnslige hendene», «Lille venn», «vennen min», er blant flere formuleringer som blir brukt om kona. Effekten disse har er å nærmest skape et bilde av kona som et barn, og hun blir igjen en kontrast til mannen; «jeg er liten og du er stor. Stor og flink»³⁸. Her bekrefter også kona det mannen forteller henne direkte gjennom ord og indirekte gjennom handling, og det kan tolkes som at hun selv er klar over og nesten godtar hvordan mannen anser henne som mindreverdige. Denne tolkningen blir utvidet gjennom Beauvoir sitt synspunkt på kvinnenes underkastelse; «Den andre blir bestemt som Den andre av Den ene som hevder seg som Den ene. Men for at den andre ikke skal forandres til Den ene, må vedkommende underkaste seg denne fremmede synsvinkelen»³⁹. Kona i novellen fremstår som bevisst på sin undertrykkelse, og derfor er det desto mer interessant at hun ikke gjør noe med det. Ifølge Beauvoir er dette vanlig, og kvinnen har dermed skyld i egen situasjon fordi hun ikke forsøker å forandre den⁴⁰. På denne måten kan det tolkes som at kona også bidrar til ubalansen som har utviklet seg i ekteskapet.

Det er dialogen mellom mannen og kona som har forklarende funksjon, og gir leseren innsikt i hvordan ekteskapet deres er. Helt i starten spør kona «Er noen lykkelige når gjestene er gått»⁴¹. Mangelen på spørsmålstegn gjør at det kan tolkes implisitt som en innrømmelse om at hun ikke er lykkelig. Dette inntrykket blir forsterket når mannen svarer «jeg er» og hun deretter svarer «ja du så». Senere når kona åpner seg i dialogen, får vi et direkte innblikk i hennes liv og følelser; «[...], noen ganger når jeg går her hjemme om formiddagen, da ... da tenker jeg ofte på deg ... så begynner jeg å gråte. [...], men jeg gråter så ofte om formiddagen, er det ikke dumt ... idiotisk ...»⁴². Dette blir første gang hun innrømmer for mannen at hun virkelig er ulykkelig. I beskrivelsen «når jeg går her hjemme» kan man også tolke det som at

³⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 89-90

³⁷ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 90

³⁸ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 44

³⁹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 38

⁴⁰ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 38

⁴¹ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 44

⁴² Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 48

hun bekrefter sin egen immanens; hennes hverdag går i gjentakende mønster, hjemme i huset alene. Måten mannen derimot responderer til henne i dialogen, er interessant å knytte til Beauvoir sin beskrivelse av mannen i ekteskapet; «Ekteskapet oppmuntrer mannen til å bli lunefull og imperialistisk; fristelsen til å dominere er den mest universelle, den mest uimotståelige som finnes»⁴³. Dette kan knyttes til hvordan mannen i dialogen virker til å forsøke å hevde seg over kona. Når hun spør om han alltid må arbeide så meget, responderer mannen; «Lille venn, hvis du fortsatt vil ha alt dette ... Han gjør en bevegelse som omfatter stuen, møblene, henne selv, blikket stryker kjolen, skoene, streifer armbåndet, ringen og glasset han selv står med»⁴⁴. Påfallende er det at han også setter blikket i *henne selv*, slik at man nesten kan tolke det som at han objektiverer henne, og som om han i denne bevegelsen egentlig antyder at han eier henne.

2. 2. Synsvinkel og fortellerstemme- kvinnens situasjon fra en manns perspektiv

Novellen har en tydelig tredjepersonsforteller som befinner seg på et ekstradiegetisk nivå, utenfor historien. Handlingen blir beskrevet realistisk, og fortelleren har god innsikt i situasjonen som foregår på det diegetiske nivået, hvor kona og mannen befinner seg⁴⁵. «Hun går fra vinduet, de samme harde hakkene i gulvet. Han synes han har hørt dem hele kvelden»⁴⁶. Ut fra dette sitatet forstår en at tredjepersonsfortelleren er personorientert⁴⁷, og beskriver historien fra mannens synsvinkel. Dette skaper et internt perspektiv, hvor en får komplett innsikt i mannens tanker og følelser, men ikke konas. I forhold til novellens tematikk, som kan knyttes til feminisme, er det både interessant og overraskende hvilken synsvinkel vi får historien fra. Typisk kunne man forvente at en historie som presenterer ekteskapets ubalanse, hadde blitt beskrevet fra en kvinnes perspektiv. I forhold til Beauvoirs utsagn om at mannen er *subjektet* og kvinnen er *objektet*, kan en faktisk tolke det som at mannen i novellen får en overordnet rolle som subjekt i historien, mens kona blir passiv deltakende. Kanskje kan man også hevde at dette skal gi en realistisk fremstilling av maktforholdet i ekteskapet. Det er nemlig mannen som får stor makt i å definere hvordan forholdet mellom kommer frem. Fordi vi får innsikt i mannens indre monolog, kommer det

⁴³ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 555

⁴⁴ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 47

⁴⁵ Gullestad, *Dei litterære sjanrane*, 2018, s. 52

⁴⁶ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 44

⁴⁷ Gullestad, *Dei litterære sjanrane*, 2018, s. 56

godt frem hvor undertrykkende han tenker om kona; «Hun er tynn i stemmen. Aha, tenker han, ynkelig også. Ynkelig og hjelpeløs»⁴⁸.

Likevel har også denne tredjepersonsfortelleren en annen grunnleggende funksjon i historien, fordi den også gir oss innsikt i alle de vonde følelsene mannen kjenner på; «Han kjenner et svakt støt i mellomgulvet, hun vet å treffe.» «Jeg ler da ikke, sier han, jeg gråter kjæreste. Inne i meg, legger han til og klapper seg tilgjort på brystet og får jaget ordene hennes vekk med fjollet hån. Men det smaker ikke helt godt, [...]»⁴⁹. Fortelleren får frem fasaden mannen holder oppe for kona, og en ser at bak hans forsøk på å virke ubrydd, er han også preget av noe vondt. Denne karakteristikken for mannen blir ansett som naturlig av Beauvoir. Hun hevder at mannen blir oppdratt til å være «det sterke kjønn» og derfor tidlig blir lært opp til å være uavhengig og skjule sine følelser, spesielt ikke gråte⁵⁰. «Den lille håndflaten lå med hjerteslagene hans i seg. [...] Han ble så våken av det, kjente seg klar og ren og forunderlig uthvilt»⁵¹. Mot slutten får vi også innsikt i at han egentlig savner kona, og da kan en tolke denne irritasjonen og likegyldigheten som et symptom på at han faktisk føler på sorg. På denne måten blir han tillagt en ambivalens; han fremstår som preget av motstridende følelser og tanker. Det er særlig interessant å trekke denne fremstillingen av mannen opp mot Beauvoir. Til tross for at hun hevder at det er kvinnen som er det ekte offeret for ekteskapet, påpeker hun nemlig også at ekteskapet som institusjon undertrykker **både** mannen og kvinnen⁵². Da kan tredjepersonsfortelleren også tolkes som et virkemiddel som fremstiller kvinnens situasjon, men også hvordan mannen kan lide i et ekteskap.

I denne analysen er det også nødvendig å belyse hvordan tredjepersonsfortelleren fremstiller kona i historien. Påfallende er det at inntrykket vi får av kona, blir bestemt ut fra mannens synsvinkel. Det er han som direkte karakteriserer henne; «hun er alltid flink til å vente på de riktige stedene»⁵³, «Hun sitter der så liten, liten og skremt»⁵⁴. Han skaper et bilde av kona som anstendig, hun vet hvordan hun skal oppføre seg, men hun er også usikker og redd. Særlig viktig er det å reflektere over at disse oppfatningene skapes av mannen, og at han beskriver henne som liten og svak, også kan tolkes som hans måte å hevde seg selv på. Vi blir

⁴⁸ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 48

⁴⁹ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 49

⁵⁰ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 332

⁵¹ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 50

⁵² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 127

⁵³ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 44

⁵⁴ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 47

likevel kjent med kvinnen fra hennes ståsted gjennom bruken av direkte diskurs; «Hvorfor er du sånn på vakt mot meg ... det er som du ikke tror på noe av det jeg sier lenger. Som om du sitter og ler av meg hele tiden»⁵⁵. Det er i praksis hun som velger å stå opp og være ærlig og vise seg sårbar. Ifølge Beauvoir kan disse type «scenene» som kvinnen lager tolkes som en reaksjon på desperasjon. Hun anser kvinnenes letthet for vise sårbarhet og gråte, som et symptom på maktesløshet⁵⁶.

2. 3. Sorg over tapt kjærlighet eller et forsøk på frigjøring?

Gjennom hele novellen får vi indirekte inntrykk av at ekteskapet ikke alltid har vært dårlig; «Å gud det var lenge siden hun hadde ligget sånn. For **sånn lå hun hver natt en gang for lenge, lenge siden**»⁵⁷, «Det kan være noe nydelig uferdig med det, han syntes visst det **en gang** [...]»⁵⁸. Mannens indre monolog antyder at han kan huske en tid der de var lykkelige. Denne tolkningen blir også forsterket når kona innrømmer sine tanker om utroskap; «Jeg ønsker å bedra deg med deg ... med den du var en gang ...»⁵⁹. Det virker på denne måten som at de vil være sammen, men ikke får det til å fungere slik som før. Dette kan leses i lys av Beauvoirs beskrivelse av ekteskapets gang; de to partnerne kan lett komme seg over vanskeligheter i de første erfaringene dersom kjærligheten eller begjæret er til stede, men ekteskapsprinsippet vil alltid handle om rettigheter og plikter⁶⁰. Med dette som bakgrunn, kan man tolke ekteskapet i novellen til å gradvis ha mistet kjærligheten, som opprinnelig var grunnlaget, som følge av den vanskelige hverdagen det ekteskapelige livet tilbyr.

Hendene til kona er et påfallende element, som kan argumenteres for å fremstille denne tapte kjærligheten særlig mannen føler på. Mannen beskriver hendene til kona repeterende gjennom novellen, og det er spesielt utviklingen i hvordan han beskriver dem som blir sentral. Han starter med å omtale dem som «langsomme og barnslige», og han synes de er irriterende å se på. Når de senere er i dialog, og han forsøker å håne henne, tenker han også på hendene hennes; «han må stadig se på disse hendene ... små, forlatte i fanget hennes ... hva er det med

⁵⁵ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 48

⁵⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 708

⁵⁷ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 50

⁵⁸ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 43

⁵⁹ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 50

⁶⁰ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 521

dem»⁶¹. Her kan det nesten tolkes som at han føler på en dårlig samvittighet over hvordan han behandler henne, og det virker som at han ikke forstår helt hvorfor han føler seg dårlig selv. Avslutningsvis i novellen, når kona sovner med hånden på brystet hans, beskrives det at han føler seg «uthvilt», og at han ville ligge med denne hånden og våke over den. Disse følelsene blir en stor kontrast til hvordan mannen påpeker flere ganger at han er trett og sliten ovenfor kona. Hendene kan derfor tolkes som et symbol på ekteskapet og kjærligheten deres, det er både irriterende, men også noe han trenger og savner. Hendene kan også tolkes som et symbol på kona selv; han uttrykker en irritasjon og sinne overfor henne, men det er egentlig henne han trenger for å bli uthvilt igjen.

Gjennom en mer inngående analyse av konas handling og reaktivitet i novellen, kan det argumenteres for at hun forsøker å frigjøre seg fra situasjonen hun er i. I dialogen mellom dem viser hun seg villig til å heve stemmen og si ifra til mannen sin; «Å, stå ikke bare der, stå ikke bare der og vær så ... rettfærdig!»⁶². Det er hun som i størst grad krever at de skal ha en samtale, til tross for at mannen forsøker å gå å legge seg. Allerede gjennom denne handlingen viser hun et forsøk på å ta kontroll over sin situasjon. Gjennom dialogen kommer det også frem at kona har danset med Markus i selskapet. Når mannen påpeker at hun så ut som hun «vil bli slukt, hel og rå, slukt levende»⁶³, svarer kona at hun kanskje vil det. Beauvoir hevder at når kona har godtatt at mannen ikke viser henne den kjærligheten hun trenger, vil hun aktivt søke å få bekreftelse hos en annen mann⁶⁴. Konas dansing med Markus kan derfor tolkes som hennes måte å få akkurat denne bekreftelsen hun tydelig ikke har fått fra mannen sin. Likevel kan det også tolkes som et opprør mot mannen. Beauvoir hevder at både flørting og utroskap er noe konkret kvinnen gjør for å protestere mot sin mann og på denne måten provosere ham der hun kan⁶⁵. Til tross for at kona ikke bryter med mannen, kan denne provokasjonen absolutt argumenteres for å være en bevisst handling. Handlingen fører henne ikke ut av situasjonen hun er i, men kanskje kan den spille en rolle i å påminne mannen at også hun har fri vilje og muligheter? Mulig kan det også tolkes som et forsøk fra kona på å handle utenfor sine egne grenser å utfordre sin status som immanens.

⁶¹ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 49

⁶² Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 48

⁶³ Vik, «Når gjestene er gått», 1966, s. 46

⁶⁴ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 650

⁶⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 710

3. «Renslighet er en dyd» av Kim Småge

3.1. Kvinnens situasjon- indre monolog og ytre atferd

«Renslighet er en dyd» gir først og fremst en fremstilling av en kvinnes situasjon i et undertrykkende og ulykkelig ekteskap. Tematikken fremmer også på et ekstremt vis hvordan kvinnens begrensninger kan lede til desperate tiltak for frigjøring.

Kvinnen vi møter i novellen får ikke noe navn, men blir likevel det sentrale fokuset gjennom hele historien. Det er hun som er førstepersonsforteller, og forklarer historien fra sin synsvinkel. Førstepersonsfortelleren befinner seg på det diegetiske nivået, men blir internt plassert inn i handlingen; «Mitt liv leves derfor i stor selskapelighet. [...]. Et evig selskap fra vår til høst»⁶⁶, «En gang truet han meg opp på stupebrettet»⁶⁷. Handlingen kommer frem gjennom teknikken diegetisk sammendrag, slik at en egentlig ikke får innsikt i nøyaktig hva som blir sagt; «Han truet meg opp, hvasket grusomme ting inn i øret mitt, hveste som et dyr mot meg»⁶⁸. Jeg- personen forvandler på denne måten historien om til den konkrete diskursen leseren får tilgang til⁶⁹. Kvinnen blir protagonisten i historien, en absolutt hovedkarakter som bestemmer hva leseren får vite av historien. Dette kan tolkes som et virkemiddel som i større grad setter kvinnen og hennes situasjon i fokus, men det bidrar også til å intensivere en oppfatning av at jeg- personen forteller sin egen historie. I denne tolkningen er det også påfallende at vi ikke får innsyn i noe av det mannen, sønnen eller datteren sier og tenker.

Det er hovedsakelig kvinnens indre monolog som får frem hennes virkelige tanker og følelser; «Jeg hatet han. Hatet han grenseløst»⁷⁰. Det er her vi får innsikt i at hun hater mannen sin, og er ulykkelig i ekteskapet. Hennes indre monolog blir i stor grad en kontrast til hvordan hun selv beskriver sin ytre atferd. «Min mann er nøye slik, flisene rundt må spyles. Han ba meg gjøre det» «Så måtte jeg spyle flisene. Rengjøre dem 3 ganger i uken»⁷¹. Til tross for alt det negative hun tenker om mannen, fortsetter hun å gjøre ham til lags. Hun viser på en måte en sterk følelse av fiendskap, som aldri kommer til uttrykk gjennom handling, men som leseren

⁶⁶ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 70

⁶⁷ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁶⁸ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁶⁹ Gullestad, *Dei litterære sjangrane*, 2018, s. 48

⁷⁰ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 75

⁷¹ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 73

opplever tydelig er til stede. Denne atferden og kontrasten mellom det hun føler og hvordan hun handler, kan i stor grad leses i sammenheng med Beauvoirs beskrivelse av kvinnens situasjon og immanens. Hun hevder at selv om kvinnen føler på en fiendtlighet ovenfor mannen vil det bare knytte henne mer til han; «[...] hun vil ha den mannen hun hater for hånden, slik at han skal få unngjelde»⁷². På denne måten kan det tolkes som at kvinnen faktisk ønsker å forbli i ekteskapet. Mulig fordi hun er sterkt knyttet til ham, men også fordi hun vil kunne være i en posisjon hvor hun kan straffe ham på sitt vis.

Kvinnens «stereotypiske» livssituasjon er i stor grad et hovedmotiv; kvinnen i novellen er gift med en mann, og har to barn. Gjennom diskursen er det tydelig at hun har hovedansvar for både hjemmet og barna; dette kommer blant annet frem når mannen ber kona om å vaske flisene rundt bassenget, og påpeker at hun har tid nå fordi barna er blitt store⁷³. Disse beskrivelsene av seg selv og sin rolle, viser tydelige paralleller til Beauvoirs teori om kvinnen i ekteskapet; hun blir en del av mannens verden, hun blir hans vasall. Hun blir dømt til immanensen, for det er hun som skal ta vare på barna og passe på hjemmet⁷⁴. Ellers påpeker kvinnen selv at hun er hardt preget av svangerskapene; «Jeg går aldri i badedrakt i selskapene. Ikke det at jeg er tykk. Men sammen med de andre kvinnene er jeg ei bumse»⁷⁵. Fokuset på utseendet er også noe Beauvoir påpeker som typisk for kvinnens gitte rolle, til tross for at skjønnhetsidealet i *Det annet kjønn* representerer en fremstilling av Frankrike i 1949. «Det kvinnelige skjønnhetsidealet varierer, men visse krav går alltid igjen; hennes kropp skal ikke utstråle subjektivitet, men hvile i sin immanens [...]»⁷⁶. Skjønnhetsidealet i Norge på 1990-tallet var i stor grad preget av at kvinnene skulle være tynne, noe som gjenspeiles i måten kvinnen i novellen gjemmer bort kroppen sin fordi hun anser seg selv som større enn de andre. Likevel ser en igjen det omfattende fokuset på kvinnens utseende, slik Beauvoir hevder at det alltid vil være, tross skiftende skjønnhetsideal. Kvinnens nedverdiggende skildringer av seg selv, får også frem det problematiserte kravet til kvinners skjønnhet, som igjen bidrar til å forsterke bildet av kvinnens underlegne posisjon.

⁷² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 708

⁷³ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 73

⁷⁴ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 497

⁷⁵ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁷⁶ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 128 (Bok 1)

3.2 Mannen- «subjektet» i familien og ekteskapet

«Han spjærer vannspeilet, kommer seiersstolt opp. Alle applauderer. [...]. Han ler mot dem, entrer opp - lar seg dyrke»⁷⁷. I novellen fremstår mannen som en type standardfigur, som en lett kan kjenne igjen på grunn av de stereotypiske trekkene på en «mannssjåvinist». Han blir antagonisten som står i opposisjon til kvinnen, protagonisten, i historien⁷⁸. Fordi hans ytringer og tanker ikke kommer frem i diskursen, skjer all direkte karakterskildring av ham fra kvinnens beskrivelser og synsvinkel. Hun beskriver ham utad; «Et praktfullt syn, glinsende av muskler og sololje, kobberbrun med en gutteaktig sveis»⁷⁹. Gjennom disse beskrivelsene blir han en stor kontrast til hvordan hun har skildret seg selv; «Figuren min er 'koneaktig' og preget av to harde svangerskap»⁸⁰. Spesielt er kontrasten mellom «gutteaktig» og «koneaktig». Det kan tolkes som at kona nedverdiger seg selv i forhold til sin mann; hun har mistet sin «sjarm» i løpet av ekteskapet, mens mannen har holdt seg ung. Interessant er det også å se dette motivet i sammenheng med Beauvoir, som påstår at mennenes kropp og klær ikke er ment til å fange blikket, fordi deres utseendet ikke skal bli ansett som en gjenspeiling av deres vesen. På denne måten skal de aldri stå i fare for å bli omgjort til *objekt*⁸¹. I novellen kan det derimot virke som at kvinnen gjør et forsøk på å omgjøre mannen til objekt; utseendet blir hans viktigste attributt. Likevel er det påfallende at hun ikke behandler ham som det i virkeligheten, men kun tenker det. Beauvoir ville hevdet at dette var et bevis på hvordan mennene aldri i realiteten er truet av et opprør fra kvinnene, som kunne ha forvandlet dem om til objekt⁸².

Det er også gjennom direkte karakterskildring at inntrykket av mannen som absolutt vesentlig kommer frem: «Min mann gjør som han vil». Til tross for at kvinnen er subjektet i novellen, påpeker hun hvordan mannen er den som egentlig sitter med all makten over henne og familien. Denne ideen amplifiseres ytterligere gjennom metaforene hun bruker om ham; «Han stod fjellstøtt», og «En olympisk gud [...]»⁸³. Hun fremstiller ham som at han har egenskaper som går utover det å være menneske, og dermed overskrider de menneskelige grensene hun lever innenfor. Dette er også med på å fremstille hvor ubalansert maktforholdet er mellom

⁷⁷ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 71

⁷⁸ Gullestad, *Dei litterære sjangrane*, 2018, s. 68

⁷⁹ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 75

⁸⁰ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁸¹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 629

⁸² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 198

⁸³ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 75

dem. Kvinnen påpeker «Han er som katten, kommer alltid ned i god behold, uansett vågestykker. Han har ni liv. Minst. Selv har jeg bare ett»⁸⁴. Denne allegoriseringen kan bidra til å forsterke ideen om at mannen har et maktovertak, mens kona har en sårbarhet og begrensning i forhold til ham. Det blir også tydelig hvordan mannens interesser går utover hjemmet og ekteskapet; «Vi blir for få, jentungen, guttungen og jeg»⁸⁵, «Min mann gjør som han vil. Bygger sitt 10 meter høye stupetårn og ber sammen vennene til selskap»⁸⁶. Ifølge Beauvoirs teori, vil dette kunne argumenteres for å bekrefte mannens transcendens. Hans aktiviteter og interesser viser at han er «et selvstendig og fullstendig individ, han betraktes først og fremst som produsent, og hans eksistens blir rettfærdiggjort gjennom det arbeidet han utfører for fellesskapet»⁸⁷. I denne novellen er det påfallende at mannen bruker fritiden sin og de sosiale sammenkomstene på å transcendere. Det får frem en tematikk hvor mannen ikke hevder seg bare gjennom jobb, men ved å utvikle sine talenter og vise seg frem i overdådige selskaper. Dette kan tolkes som en utfordring på Beauvoirs syn på mannen, som hevder at han transcenderer hovedsakelig gjennom sin mulighet til å ha lønnet arbeid og på denne måten bidrar til samfunnet. Til tross for at mannen i novellen transcenderer på en måte som bryter med perspektivet til Beauvoir, kan en fortsatt hevde at kontrastene mellom hans og kvinnens aktiviteter, bidrar til å fremstille hvordan ekteskapet gir mannen mulighet til å transcendere, mens kvinnen forblir immanent.

3. 3 Barna- et bilde på foreldrene?

Barna i novellen blir signifikante bipersoner, som på flere måter kan fremstå som paralleller til foreldrene sine. «Jentungen er lik sin far. [...]. Hun er robust, hun greier seg»⁸⁸. Her kan en se tydelige paralleller til hvilke beskrivelser kvinnen bruker om mannen, og datteren blir på denne måten en forlengelse av faren. Sønnen på den andre side blir en parallell til kvinnen selv; «Med guttungen er det verre. Han ligner meg, liker ikke vann. Og liker slett ikke høyder»⁸⁹. Her er det interessant å lese hvordan kjønnsrollene er endret eller nærmest byttet om. Beauvoir viser hvordan hypoteser om kvinnen anslår at «kvinnen er svakere enn mannen; [...] det finnes omtrent ingen idrett der hun kan konkurrere med mannen; hun kan ikke stille

⁸⁴ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 75

⁸⁵ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 70

⁸⁶ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 70-71

⁸⁷ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 68

⁸⁸ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 71

⁸⁹ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 71

mot ham i kamp. I tillegg til denne svakheten kommer den mangelen på stabilitet og kontroll [...]»⁹⁰. Datteren viser seg derimot i novellen som mer atletisk anlagt og fysisk sterk enn sin bror. Hun blir også sammenlignet med far, i stede for mor. De to blir beskrevet som «stødige» og «robuste», vi får et inntrykk av at de ikke finnes redde for noe. Her er det også avgjørende å spesifisere at mye har skjedd med jenters fysiske fostring og deltakelse i idretter tross kjønn siden tiden *Det annet kjønn* ble skrevet. Likevel er det flere av de eldre holdningene knyttet til jenters fysiske og psykiske stryke som kan kobles til novellens tematikk.

Kvinnen og sønnen på den andre side, viser seg mer sårbare og redde; «Og det ender alltid opp med at guttungen gråter. Såre, dype hulk [...]»⁹¹, «Fortalte jeg at jeg har høydeskrek? Jeg vasker alltid vinduene uten stige, jeg greier ikke gå opp i en stige»⁹². Barna blir på denne måten en gjenspeiling av foreldrene sine typiske karakteristikk, og dette får en effekt som intensiverer handlingen og tydeliggjør kontrastene mellom mannen og kvinnen i større grad. Samtidig kan de få frem et nyansert bilde på hvordan enkeltindivider kan bryte med de «bestemte» fysiske, så vel som de mentale kravene til kjønn.

Barneoppdragelsen, særlig fra faren, er også påfallende i fremstillingen av barna. Til tross for at datteren ligner ham, og deler de samme interessene, er det tydelig at dette ikke er viktig for ham; «Min mann gidder ikke trene med henne, eller se på når hun viser sine kunststykker»⁹³. Han er derimot svært opptatt av sønnen, som er redd for å stupe; «Jeg hater denne «treningen» på stupebrettet. Far og sønn. Opprivende scener minst etpar ganger i uken»⁹⁴. Dette fremstår som et slags stereotypisk bilde på hvordan fedre ønsker å oppdra sønnen sin til å bli «en mann». I sammenheng med hvordan Beauvoir beskriver barneoppdragelsen, blir gutter generelt tvunget til å frigjøres fra foreldrene, og opptre som «store og sterke» fra tidlig alder. De får ikke lov til å gråte og vise følelsene sine slik som søstrene gjør⁹⁵. Her kan en trekke tydelige paralleller til novellen. En kan tolke farens aggresjon ovenfor sønnen, som et følge av hans eget behov for at sønnen skal være «mann nok» til å stupe. Han enser derimot ikke datteren en tanke, nærmest som om han ikke anser disse egenskapene som viktige hos henne og derfor ikke forsøker å dyrke dem. På denne måten fremstiller novellen også et

⁹⁰ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 78

⁹¹ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁹² Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 71

⁹³ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 71

⁹⁴ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁹⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 332

problematisert bilde av den tidlige barneoppdragelsen, og hvordan den oppfordret barna til å følge i bestemte roller, fremfor å utvikle seg til egne individer. Denne ideen blir amplifisert når sønnen bestemmer seg for å stupe til tross for frykten; «En sønn som ville stupe, som ville vise faren at han var *sønn*»⁹⁶.

3. 4 Et provoserende forsøk på frigjøring

«Et stup med dobbelsatsing på brettet. Det vågestykket skulle være hans avskjed med sommeren»⁹⁷. Novellens avslutning markerer det ultimate vendepunktet, hvor mannen møter sin brutale skjebne i det som blir hans siste stup, og kvinnen på denne måten bryter ut av både ekteskapet og livet det bragte med seg. Til tross for at det ikke eksplisitt blir uttrykt at kvinnen har skylden i ektemannens død, kan en hermeneutisk lesning antyde at novellen inneholder en prolepse som implisitt sier noe om hva kvinnen skal gjøre mot slutten. Denne kommer frem når kvinnen beskriver sin rutinemessige vindusvask; «Holder slangen i venstre hånd og en sprutflaske med flytende vaskemiddel i høyre hånd. Så trykker jeg på flasken og lar vantrykket hive såpen mot vinduet»⁹⁸. Handlingen fremstår så naturlig at det er vanskelig å skjønne dens dypere betydning før det blir gjentatt mot slutten; «Til og med stupebrettet, 10 meteren, spylte jeg. Det er ikke det minste vanskelig, jeg bruker bare **samme teknikken som på vinduene**»⁹⁹. Dette skaper en umiddelbar assosiasjon, som knytter de to sekvensene sammen. Det er da en kan oppfatte at kvinnen har initiert mannens død, fordi en forstår at det er såpen på stupebrettet som har fått mannen til å skli. Denne forståelsen blir forsterket videre når hun beskriver; «Gjennom regnveggen så jeg hvordan såpen skummet der oppe på brettet. Jeg så hvordan regnet skyllet den vekk»¹⁰⁰. Dette kan også tolkes som hennes forståelse, og bekræftelse, av rollen hun har spilt i hendelsesforløpet. Det blir nærmest åpenbart at hun var bevisst i sin handling. Men hvorfor?

Ved en dyp tolkning kan denne groteske handlingen leses som kvinnens forsøk på frigjøring, fra ekteskapet og sin immanens. Til tross for hun gjennom hele diskursen fremstår som motløs og ikke handler utfra sine følelser og oppfatninger av egen situasjon, viser hun mot slutten en sjokkerende og akutt progresjon. Hun går fra å ikke gjøre noe for å bli fri, til å gjøre det mest

⁹⁶ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 74

⁹⁷ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 76

⁹⁸ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 72

⁹⁹ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 75

¹⁰⁰ Småge, «Renslighet er en dyd», 1992, s. 76

brutale for å unnsnippe. Som tidligere påpekt, hevdet Beauvoir at kvinnen ønsket å ha den mannen hun avskyr ved sin side, for at han skal «unngjelde», altså bli straffet. Fra dette perspektivet kan det tolkes som at kvinnen lenge har holdt ut og latt aggresjonen og desperasjonen lede henne til å få mannen til å bøte på verste vis. På den andre side kan drapet på mannen tolkes som en provoserende fremstilling av hvor vanskelig det egentlig er å bryte ut av et ekteskap. Beauvoir hevder at «kvinnen har en del fluktmuligheter til disposisjon, men i praksis er det ikke alle som benytter seg av dem»¹⁰¹. Hun knytter dette til hvordan kvinnen blir oppslukt i ekteskapet, og nærmest blir utslettet av det¹⁰². I tillegg hevder hun at det sosiale aspektet gjør det vanskelig for en kvinne å skille seg; «[...] den ugifte mor blir sett ned på, fremdeles er det bare innen ekteskapet moren blir hevet til skyene»¹⁰³. Ifølge statistisk sentralbyrå (2024) var det i 1992, året novellen ble utgitt, 10 106 skilsmisser i Norge¹⁰⁴. Det kan argumenteres for at kvinnen hadde reelle muligheter til å søke skilsmisse, både med hensyn til det juridiske og det sosiale aspektet, gitt at skilsmisse på den tiden var relativt vanlig. Likevel kan novellen tematisere et aspekt som problematiserer den «ekteskapelige institusjon». Novellen er relativt åpen, så i realiteten får en aldri vite hvorfor hun ikke valgte å bare forlate mannen sin. På den andre siden kan dynamikken mellom mannen og kvinnen også vise hvordan hun er blitt fratatt evnen til selvstendig og rasjonell tenkning, i forhold til å bryte ut av situasjonen. På denne måten kan drapet oppfattes som en provokasjon og overdrivelse, som skal få frem nettopp hvor fengslende og endelig et ekteskap kan være for en undertrykt kvinne.

3. Avsluttende refleksjoner

I min besvarelse er det særlig påfallende at jeg har sett på to noveller med forskjellige forfattere, som egentlig ikke knyttes til hverandre på noen annen måte en gjennom lignende tematikk. Begge kan kobles til den feministiske idologien, særlig slik den artet seg i andrebølgen av feminisme, med fokus på kvinnens situasjon og undertrykking i privatsfæren. Jeg også erfart at begge novellene kan leses med utgangspunkt i Beauvoirs teori. Likevel presenterer de to forskjellige mannsroller og kvinneideal som er interessante å se i sammenheng med hverandre. Mannen i «Når gjestene er gått» viser seg som en kompleks

¹⁰¹ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 122

¹⁰² De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 123

¹⁰³ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 1992, s. 130-131

¹⁰⁴ Statistisk sentralbyrå, «Hva sier statistikken om skilsmisse i Norge?».

figur. På mange måter kan han leses i direkte sammenheng med mannsrollen som er beskrevet i Beauvoir; han anser seg selv som den viktigste bidragsyteren i ekteskapet, det er han som har lønnet arbeid og hevder seg gjennom transcendens. Han distanserer seg fra selskapene kona arrangerer fordi han anser dem som uviktige. Fordi vi får historien forklart fra en tredjepersonsforteller med mannens synsvinkel, får vi også kjennskap til hvilke vonde følelser han kjenner på, både hvordan han tenker nedverdiggende om kona, men også sorgen han opplever. Dette skaper også en følelse av sympati ovenfor mannen, fordi man får forståelse for hans situasjon i tillegg til konas. Mannen i «Renslighet er en dyd» blir i større grad fremstilt uten særlig dybde, da han blir beskrevet kun fra kvinnens perspektiv. Han spiller en utradisjonell mannsrolle, i forhold til Beauvoirs synspunkter. I denne historien er det han som velger å holde selskapene, og hevder sin transcendens gjennom å vise seg frem og bli beundret av andre.

Novellene tematiserer også kvinnens frigjøring fra mannen, men på ulike måter. Kona i «Når gjestene er gått» viser sin vilje til å fortelle sine sanne følelser ovenfor mannen, og gjør også bevisste provoserende handlinger som kan tolkes som en protest mot mannens behandling. Hun har likevel en mer passiv kvinnerolle, som i realiteten ikke gjør noe for å virkelig bryte ut av sin situasjon. Kvinnen, og antagonisten, i «Renslighet er en dyd» tar et mer voldsomt og provoserende valg ved å medvirke til et brutalt drap på sin egen mann, som en måte å bryte ut av ekteskapet. Interessant er det hvordan ingen av alternativene innebærer skilsmisse, akkurat som om det ikke en gang kan anses som et alternativ i det hele tatt. Kan novellene kanskje da argumenteres for å ha en funksjon i å fremheve hvor altoppslukende og absolutt ekteskapet faktisk kan være? Kanskje kan man hevde at kvinnene i novellene handler, ikke ut ifra de praktiske mulighetene som er tilgjengelig, men deres egne ulogiske instinkt som bærer preg av situasjonen de har blitt dømt til. I forhold til denne avsluttende refleksjonen vil jeg trekke frem et siste sitat fra Simone De Beauvoir i *Det annet kjønn*:

«Kvinnens største unnskyldning er at hun er blitt pålagt å engasjere seg i ekteskapet; [...] hun er bare sin manns 'halvdel'»¹⁰⁵.

¹⁰⁵ De Beauvoir, *Det annet kjønn*, 2000, s. 562

Siterte verk

De Beauvoir, Simone. *Det annet kjønn*. Oversatt av Bente Christensen og Toril Moi. Oslo: Pax Forlag A/S, 2000 (Opprinnelig utgitt 1949)

De Beauvoir, Simone. *Det annet kjønn*. Forord og oversettelse ved Rønnaug Eliassen og Atle Kittang. Oslo: Pax Forlag A/S, 1992

Gullestad, Anders M., Hamm, Christine, Sejerstad, Jørgen. M, Tjønneland, Eivind, Vassenden, Eirik. *Dei litterære sjangrane- ei innføring*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2018

Holst, Cathrine. *Hva er feminisme*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 2009

Idunn. «Kjærlighet er ikke alt: Simone de Beauvoirs etiske og eksistensfilosofiske perspektiv». Tove Pettersen. 12.09.2022. <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/nft.57.3-4.4>

Småge, Kim. «Renslighet er en dyd». I *Kvinnens lange arm: noveller, 70- 76*. Oslo: Aschehoug, 1992

Vik, Bjørg. «Når gjestene er gått». I *Nødros fra en myk sofa*, 43-51. Cappelen Forlag, 1976